

YEREL SANAT ANLAYIŞIN TEMSİLCİSİ TURGUT ZAIM'İN ESERLERİNDE FOLKLORİK ÖGELER ÜZERİNE ÇÖZÜMLEMELER

ANALYZES ON FOLCHLORIC ELEMENTS IN THE WORKS OF TURGUT ZAIM, THE REPRESENTATIVE OF THE LOCAL ART APPROACH

Doç. Muteber BURUNSUZ

Hitit Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Resim Bölümü

muteberburunsuz@hitit.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8987-0058

MAKALE GELİŞ TARİHİ: 4 Ekim 2023 · YAYIMA KABUL TARİHİ: 22 Aralık 2023

Öz

Toplumun kültürü ve gelenekleri nesilden nesile aktarılmaktadır. Farklı alanlarda gerçekleşen bu aktarım sanatta da var olmaktadır. Türk resim sanatında geleneksel ve yerel söylemler; farklı dönemlerde Türk ressamların eserleri aracılığıyla aktarılmıştır. Milli kültürümüzden derin izler taşıyan eserler batılı akademik anlayışın yerel tema ile bileşiminden oluşmaktadır. Türk resim sanatında ilk olarak 1930'lu yıllarda yerel etkiler görülmektedir. Folklorik içeriği, halk bilimsel öğelerle vurgulayan Turgut Zaim Türk resim sanatı içerisinde "d Grubu" ressamları arasında yer almıştır. Orta Anadolu coğrafyasını, Anadolu insanının yaşamını eserlerine konu edinen Zaim; eserlerini minyatürü anımsatan gerçekçi bir anlayışla oluşturmuştur. Zaim'in eserlerinde yer alan figürlerde özellikle kadın ve çocuk figürleri ile karşılaşılır. Anadolu coğrafyasında etkin bir biçimde yer alan kadın figürleri bir yandan çocukları ile ilgilenirken, bir yandan da gündelik işlerle meşgul olurlar. Araştırmada alan taraması yapılarak, betimsel tarama yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmanın amacı, Anadolu yürüklerinin, yaşamından kesitlerin yer aldığı Zaim eserlerinin folklorik öğelerle ilişkisini yerellik ve geleneksellik bağlamında incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Resim Sanatı, Turgut Zaim, Folklor, Geleneksellik, Yerellik.

Abstract

The culture and traditions of the society are transmitted from generation to generation. This transfer, which takes place in different fields, also exists in art. Traditional and local discourses in Turkish painting; It was conveyed through the works of Turkish painters in different periods. Works bearing deep traces of our national culture consist of the combination of western academic understanding with local themes. Local influences were first seen in Turkish painting in the 1930s. Emphasizing folkloric content with folkloric elements, Turgut Zaim was among the "Group d" painters in Turkish painting. Zaim uses the geography of Central Anatolia and the life of the Anatolian people as the subject of his works; he created his works with a realistic approach reminiscent of miniatures. Especially women and children figures are encountered in the figures in Zaim's works. Women figures who are actively involved in the Anatolian geography are busy with daily work while taking care of their children. In the research, field scanning was conducted and descriptive scanning method was used. The aim of the research is to examine the relationship of Zaim's works, which contain sections from the life of Anatolian nomads, with folkloric elements in the context of locality and tradition.

Key Words: Turkish Painting Art, Turgut Zaim, Folklore, Traditionality, Locality.

I. Giriş

Nesilden nesile aktarılan kültür birçok etkeni içerisinde barındıran bütünsel bir olgudur. Bir coğrafyanın toplumsal özellik ve yaşayışları, toplumun ruhu ile ilgili bilgi verir. Bilgi ve değerler sistemi, toplumun izleri, gelenek ve görenek kültürünün içerisinde. Toplumsal yaşama biçimi ve gelenekleri, yaşanan coğrafya, folklorik öğeler kültürel kodlarla nesilden nesile aktarılır. Halkın yaşamının en yakın tanığı olarak karşılaşılan kültürel kodlar ve yansımalar sanatın içerisinde de yerini alır. Sanat tarihi boyunca her dönemi etkileyen koşullar ve toplumsal etkilerle, farklı dönemlerde sanatçıların üretmiş olduğu eserlerle karşılaşmaktadır. Türk sanatı ve türleri içinde kültürel izlerin yer aldığı eser örneklerine rastlamak mümkündür. Kaligrafi, minyatür, nakış ve dokumacılıkta yöresel izlerin yansıdığı motifler ve folklorik öğeler görülmektedir. Türk resminin temelinde Orta Asya kültürüyle birlikte yakın coğrafyadaki uygarlıkların etkisi görülmektedir. Çin, Uygur, Hint, Selçuklu, Osmanlı ve Anadolu kültüründen izler taşıyan Türk resmi, halkın yaşamından farklı dönemlerden kesitler sunmaktadır. Bu kesitlerde yerellik izleriyle karşılaşmaktadır. Yaşamın içinden gelen, sanatçılara ilham veren gündelik nesne ve bitkiler stilize edilerek sanat eserlerinde gelenekselliğin izlerini taşıyan bir miras olarak nesilden nesile aktarılırlar. Akengin ve Aypek'in belirttiği gibi sanatçılar geçmişten gelen öğeleri bir sonraki döneme taşıyarak ulusal kimlik ve özlerini aktarmaya çalışmışlardır:

Türk sanatçıları ithal ettikleri sanatsal kalıpları, yerel/ulusal temalar çerçevesinde hat, kaligrafi, minyatür, çini, tezhip, nakış, halı, kilim vb. soyut süsleme motifleri, çeşitli folklorik elemanlar ile sentezleyerek kendi varlıklarını ve kimliklerini çözümlenmeye çalışmışlardır. İlerleyerek batılı sanatçı ile aynı düzlemde, onun gibi olmayı isteyen akademi anlayışı yerine ulusal, yerel, folklorik ve bireysel tatları da öne çıkaran, çoğulcu, karmaşık, karşı duran bir sanatçı çeşitliliği oluşmaya başlamıştır (Akingin ve Aypek, 2017: 55).

Böylece Avrupa Sanatının özelliklerini kendi kimliği içerisinde eriterek içselleştiren, çeşitli anlatım yöntemlerini ve tekniklerini benimseyen sanatçı profiliyle karşılaşmaktadır. Türk resim sanatı içerisinde primitif etkilerle başlayan süreç, Avrupa Sanatının izlerinin dönem dönem aktarılmasıyla, kübizmin, izlenimciliğin, dışavurumcu ve soyut dönemlerin etkileri Türk resim sanatının öncü sanatçılarının eserlerinde görülmektedir. Yöresel ve yerel yaşamın folklorik izleri Türk resminde ilk olarak 1930'lu yıllarda kendini göstererek ilerleyen yıllarda da etkisini göstermiştir. Yöresel eğilimlerde ressamlar geleneksel kıyafetleri, halı ya da kilimleri kendi üsluplarıyla resmetmişlerdir. Kültürel değerler simgelerle ortaya koyulmuştur. Eserlerde stilize olarak biçimlendirilen motifler yaşama dair izler taşımaktadır. Yerel

temalarla birlikte folklorik öğeler sentezlenerek geleneksel kimlik oluşmuştur. “Türk resmi erken dönemiyle 1940’lardan sonra başlayan süreçte, çeşitli evreler geçirmiştir. Bu evrelerde sanatçılarımızın bir kısmı yerel motifleri, bezeme ve kaligrafiyi, imge ve sembolleri, plastik unsur olarak resimlerinde kullanmışlardır” (Kesova, 2019: 102).

1940’lı yıllarda yurt gezileri esnasında gezilen yerlerin yöresel özelliklerinden etkilenen sanatçılar, yörelerin yaşam alışkanlıklarını, yöreye özgü olan doğayı kendilerine özgü bir dil ile yorumlamışlardır. Yurt gezilerinde sanatçılar Anadolu’yu, Anadolu insanını ve halk bilimsel öğeleri resmin içerisine dahil etmişlerdir. Dokuma işçiliği ile kendi gelenekleri içinde yöreye ait motifler eserlere yansımış, yörenin mimari yapısı ile yaşanan coğrafya ifade edilmiştir. Halkla iç içe olma, geleneğe bağlılık, yerel değerlerin öne çıktığı ve geçmişin izlerinin yer aldığı çok sayıda sanat eseri üretilmiştir. Çok sayıda Türk ressamı geziler esnasında etkilendikleri temaları eserlerine yansıtmıştır; Türk resim sanatında eserlerinde yerel ve geleneksel izlere yer veren sanatçılar arasında Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Turgut Zaim, Mehmet Pesen, Malik Aksel, Nurullah Berk ve Elif Naci sayılabilir. 1930’lu yıllarda başlayan geleneksel izler, 1940’lı yıllarda “Yeniler Grubu” ile birlikte daha çok etkisini hissettirir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu eserlerinde öncelikle figür, manzara ya da peyzaj, eserlerinin arka kısımlarında ise, nakış ve yöresel motif bezemelerine yer vermiştir. Türk sanatında Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun eserlerindeki yöresel izlerin yansımaları, sanatçının öğrencilerini de etkilemiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun öğrencilerinden Orhan Peker’in eserlerinde Anadolu’nun sarı bozkırını ve geleneksel izleri taşıyan motiflerini izlemek mümkündür. Sık sık sanatın her alanında eser üretiminde bulunan Bedri Rahmi Eyüboğlu yazdığı şiirlerinde de halkın yaşamına dair öğelere yer vermektedir;

“Portakal kabuğundan

Kavun diliminden

Havalandı nakışlar

Avşar kiliminden” (Eyüboğlu, 2012: 103).

Yaşamın içinden kesitleri, halkın içinden gelen öğelerle yine halka aktaran sanatçı, eserlerinde kilimlerin nakışlarına ve motiflerine yer vermektedir. Batılı anlamda eğitim almasına karşın Anadolu kültürünü, köylü yaşamını, halkın kıyafetlerini, müzik aletlerini soyutlayıp simgesel hale getirerek eserlerine aktarmıştır. Tüm deneyimlerini eserlerine yansıtarak halk ile bağ kuran Bedri Rahmi Eyüboğlu, samimi hislerini, halkın yaşamını kendi perspektifinden aktarır. Özsezgin’in de değindiği gibi halk sanatının öğeleri, yöresel aktarımlar sanatçının

eserlerine yansımıştır: “Çağdaş resim sanatımızda yöreselliğe, halk sanatının anonim ürünlerine dikkat çeken yorumlarıyla, kendisinden sonra gelenler üzerinde dolaylı ve dolaysız etkiler yaratmış olan Bedri Rahmi, bir döneme damgasını basmış sanatçılar arasında yer alır” (Özsezgin, 1999: 118).

Anadolu coğrafyasının zenginliğini gözlemleyerek eserlerine aktaran Bedri Rahmi Eyüboğlu; halk kültüründen aktarılan formları kendi bakış açısıyla sunmaktadır. Halk kültürünün izleri, biçimleri sadeleşerek Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun soyut anlayışıyla buluşmaktadır. Sürekli karşılaşılan motifler, desenler sanatçının sanatsal üslubu ve derinliğiyle aktarılmaktadır. Sağlam'ın da belirttiği gibi sanatçı hat sanatının niteliklerini aktaran biçimlendirme deneyimi olan kompozisyonlar üretmiştir: “Eyüboğlu'nun modernize edilmiş halk motifleriyle şematik kompozisyonları, seramik ve duvar resminden ödünç aldığı tekniklerle zenginleştirilmiştir. Motiflerin özünü koruyarak İslam ve Doğu karakterine uygun olarak sadeleştirip yeniden işleyen Eyüboğlu, hat sanatının özelliklerini hatırlatan güçlü kompozisyonlar üretti” (Sağlam, 2008: 64).

Türk resim sanatı içinde batılı kaynakları geleneksel öğelerle birleştiren bir diğer sanatçımız Zaim, Türk resmine Anadolu kültürünü aktarmıştır. Zaim, Batılı Resim anlayışı ile Türk resminin öğelerini birleştirirken, Sabri Berkel, Elif Naci, Şemsi Arel ve Abidin Elderoğlu resimlerinde kaligrafiye ve kaligrafik öğelere sıkça yer vermişlerdir. Ayrıca Adnan Turani, Erol Akyavaş ve Ergin İnan'ın eserlerinde de folklorik izlere rastlanmaktadır.

d Grubuna sonradan katılan Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Turgut Zaim yerellik temasıyla gruba eklenmiştir. “Türkiye’de plastik sanatlar alanındaki ilk grup etkinliği olan d Grubu üyelerinin sayısı, Turgut Zaim, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Eşref Üren, Arif Kaptan, Halil Dikmen, Sabri Berkel, Salih Urallı, Hakkı Anlı, Fahrünnisa (Fahr el-nissa) Zeid, Nusret Suman ve Zeki Kocamehi'nin de katılımıyla giderek artmış, Léopold Lévy, Şeref Akdik ve Cemal Nadir Güler de yapıtlarını birer kez grupta sergilemişlerdir” (Yasa Yaman, 2012: 228). Grubun biçimci ve inşacı anlayışı yöresel anlayışa yönelmiştir. Halkın gündelik yaşantısına ait obje ve mekânların yer aldığı yerel kilim ve halı motiflerinin nakışlarına yer verilen eserler Türk resmi açısından folklorik özellikler taşımaktadır. Onlar Grubunda da halka yönelik bir resim anlayışı serbest leke, renklerle birlikte mahalle, sokak ve köyler resmedilmiştir. Genç'in de belirttiği gibi Anadolu'nun motifleri ve geleneksel izleri birçok sanatçıya ilham oluştur:

Geleneksel sanatlardan en fazla yararlanan resamlardan biri olan Bedri Rahmi Eyüboğlu, geleneksel verilerden konu olarak yararlanan, Batı tarzı resim üzerine geleneksel motifleri yerleştiren ve geleneksel sanatları yeniden yorumlayan isim olmuştur. Bir diğer ressam Turgut Zaim, geleneksel kaynaklardan konu olarak ya-

rarlanmanın yanında, çalışmalarında geleneksel sanatları yeniden yorumlamıştır (Genç, 2015: 151).

1950'li yıllarda Türk motiflerinden faydalanarak kültürel izleri eserlerine aktaran bir diğer sanatçımız ise Mehmet Pesen'dir. Bedri Rahmi Eyüboğlu öğrencileri ve Onlar Grubunda yer alan Pesen halkın yaşamına dair kesitleri minyatürü anımsatan bir atmosferde seriler halinde oluşturmaktadır. Giray'ın da belirttiği gibi Pesen figürle birlikte motifsel yorumlamalarda bulunmuştur: "1950'li yıllarda Türk ressamlarının esin kaynaklarını geleneksel Türk motifleri oluşturur. Bu yıllarda Türk resmi milli değerlere yönelir ve geleneksel sanatlarla yakınlaşır. Mehmet Pesen de, bu ortamda yetişen sanatçılarımızdandır. Pesen 1950'li yıllarda halk oyunlarını konu alan seriler oluşturan yapıtlarıyla katılacaktır resim sanatımıza" (Giray, t.y.: 302).

Resmi düzlemlere ayıran Pesen; naif ve şematik bir çerçevede folklorik öğeleri izleyiciyle buluşturmaktadır. Anadolu insanının gündelik yaşamına dair sahneler sanatçının eserlerinde yerini almıştır. Düğün alayları, harman günleri, halk oyunları süslemeci bir tavırla aktarılmıştır. 1933 yılında "d Grubu" resamları kübizmi Anadolu motif ve figürleriyle birleştirmişlerdir. Grubun temsilcilerinden Nurullah Berk ve Elif Naci'nin eserlerinde yerel ve geleneksel izler görülmüştür. 1940'li yıllarda Yeniler Grubunda belirgin bir biçimde halkın yaşamını yansıtan sahnelerle karşılaşmaktadır. 1950'ler ve 1960'lı yıllarda bireysel eğilimler belirgin hale gelmiştir. Soyut eğilimlerin yanı sıra figürü içeren toplumsal gerçekçi eser içerikleriyle de karşılaşmıştır.

Geleneksel ve Yerel İzlerin Turgut Zaim Resmi İçerisindeki Yeri ve Önemi

Batılı akademik eğitimi sonrası Turgut Zaim Anadolu'da öğretmenliğe başlamıştır. Anadolu'daki öğretmenlik deneyimi ile Anadolu insanının yaşamını daha yakından gözlem yapma fırsatı bulmuştur. Anadolu insanına, Anadolu insanının günlük yaşamından sahnelere eserlerinde sıkça yer vermiştir. Zaim'in eserlerinde yer alan figürlerde mitleşmiş öğeler, çekik gözler, örgülü saçlar, minyatürü andıran figür algısı, şematikleşme gibi özellikler üç boyutlu renk anlayışıyla birleşmiştir. Halkın yaşamı, günlük faaliyetleri bir masal gibi izleyiciye aktarılmıştır. Hamur açan kadınlar, sofrada yemek yiyenler, yün eğirenler, keçilerle birlikte yörükler sanatçının eserlerinde yörük yaşamının simgesi olarak görev üstlenirler. Anadolu'da yaşayan yörüklerin, göçerlerin yaşam biçimleri ve özelliklerine Zaim eserlerinde yer verilmiştir. Sofrada oturan, keçilerini otlatan, dokuma tezgâhında dokumacılık yapan ve yün eğiren yörüklere ait figürlerle

sanatçının eserlerinde karşılaşılmaktadır. Yörük yaşamının ana merkezinde yer alan hayvan figürleri, yaşamın devamı için önemli bir kaynaktır. Türk geleneklerini, özgün anlatım diliyle eserlerine yansıtan Zaim kültürel bağlamda önemli izler bırakan ressamlarımız arasında yer almaktadır. Karaoğlu şöyle belirtmektedir:

“Türk gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimlerini ve bunların halı, kilim ve nakışlara yansıyan örneklerini resimlerinde yorumlayarak özgün bir anlatım dili gerçekleştiren Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Nuri Abaç ve Erol Akyavaş resimlerinde olduğu gibi, küreselleşen dünyada kültürel farklılıklar bağlamında önemli adımlar olarak görülebilir” (Karaoğlu, 2014: 109).

Her eseri birliktelik ve devamlılık içeren Zaim yaşamdan kesitleri sahnelemektedir. Zaim; günlük yaşamı kendi gözünden içselleştirilerek Türk resminin yöresel ve folklorik aktarımlarına katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda kültürel olarak yörük yaşamının izleri hakkında izleyicinin bilgi edinmesini sağlamıştır. Kilimlerdeki nakışlar, kıyafetlerdeki desenler ve motifler tek tek yansıtılmıştır. Yerel ve geleneksel resim izlerine ulaştığımız Zaim eserleri daha çok izleyici ile saf etkileşim kurabilmeyi amaçlamıştır. Plastik kaygılardan ziyade içeriğin minyatür gibi anlatım şekli Zaim eserlerinde öne çıkan öğeler arasındadır. “Turgut Zaim, somut folklorik kaynaklarla beslenmiş olmayı, ulusal nitelikli bir resim yaratmanın vazgeçilmez koşulu saymıştır. Sanatçı, Türk toprağına ve insanına eğilmekte, ulusal ve yerel temaları işleyişinde eski minyatürleri, halı resimlerini hatırlatan bir üslup uygulamıştır” (Yazkaç, 2018:1036).

Halk kültürünün geçmişten ve günümüzde yaşayan izlerinin en belirgin kanıtlayıcı belge niteliği sayılan resimler; halk bilimsel açıdan figür ve mekânlardaki yerel izlenimleri doğal bir anlayışla hissettirir. Anadolu'nun geleneksel motifleri, folklorik ve etnografik izlerini resimlerine aktaran Zaim; halkın yaşamı ve yaşadıkları coğrafyanın kültürel dokusunu yansıtmıştır. Tansuğ'un da belirttiği gibi Zaim kültürel dokuyu ve göçer yaşamını yansıtırken doğal ve samimi bir dile sahiptir:

Turgut Zaim, belgeci bir kesinlik, sıcak bir içtenlik duyarlılığını yitirmeyen bir süreklilik ve tutarlılıkla Anadolu köylü ve göçer yaşamından sahneleri, resminde büyük bir başarı ile uygulamıştır. Turgut Zaim, Paris'te çok kısa süren deneyimi sırasında, bunun Türk sanatçısına fazla bir yarar sağlamayacağına inanmış ve bu kentten çarçabuk yurda dönmüştür. Eski orta oyunu gibi tarihsel seyirlik türü konulara da ilgi duyuyor ve sanatında Türk minyatür resminin, geometrik kompozisyon ve şematik figür esprisinden hareketi tercih ediyordu (Tansuğ, 2003: 175).

Zaim'in eserlerinde görülen iki boyutlu şematik anlatım dili; rengin tonalitesiyle dengelenerek geometrik minyatür etkisi azaltılmıştır. Sanatçı yörük figürlerini belirgin ifade ve portre anlayışıyla resmetmiştir. Vurgulanan saf anlatımın temsil aracı olan yüzler yörük yaşamı ve Anadolu insanını anlatan temsillerdir. Figürlerin ifadelerinde duygular aktarılırken endişe ve korkudan çok neşeli ve coşkulu bir anlatım dili dikkat çekmektedir. Arıcı'nın da belirttiği gibi: "Yöresel Türk resminin kurucularından olan Turgut Zaim, Türk minyatür resminin geometrik ve şematik figür anlayışından hareket ederek, Anadolu insanın yaşamlarından belli anları resimlerinde poz vermiş gibi duran insan ve hayvan figürleri ile anlatmıştır" (ARICI, 2006: 83).

Zaim eserlerinde arkada kullanılan köy manzaraları, önde yer alan figürler, yaşamsal faaliyetler, folklorik ögeler, kilim, halı motifleri, yörüklerin yaşam şekli, baş bağlama biçimleri sanatçının eser isimleriyle birliktelik içindedir. "Halı Dokuyanlar", "Orta Oyunları", "Beşik" ve "Yörükler Köyü" bu eser isimleri arasında sayılabilir. "Turgut Zaim, minyatür düzenlemelerinden köylü nakışlarına kadar birçok halk bilimsel unsuru yıllar boyu kararlı bir tutum içinde, kendine özgü bir şekilde yorumlayan bir sanatçı olarak kalmıştır. Türkiye'de yaygınlaşan bir akımın öncüsü olarak bilinen Zaim, Türk resim sanatında Batıda teknikten öte konu ve motif bakımından çok bir şey bulunamayacağını düşünen ender sanatçılardan biridir" (Çeken, 2004: 95).

Zaim'in eserlerindeki figürler, figürlerin yerel kıyafetleri, yörük kültürüne ait hayvan figürleri, bozkır yaşamı ve Anadolu evleri folklorik yaşamın izlerini taşır. Türk resminde toplumsal gerçekçi anlayışla birlikte öne çıkan insana dair duygularla Zaim'in eserlerinde de karşılaşmaktadır. Toplumsal gerçekçi anlayışta gerçekleştirilen eserler her türlü duygu durumunu birebir yansıtırken, Zaim figürleri neşeli ve mutlu olarak ifade edilmiştir. Bozkır yaşamının yakın tanığı, toprağın ressamı olarak bilinen Zaim, figürlerin yaşamının büyümesine kapılarak, ulusal ve yerel atmosferi folklorik bir bakış açısıyla aktarmaktadır. Figürlerin yüzlerindeki sıcak gülümsemeleri, kendine özgü renk anlayışıyla ifade eden Zaim, halkın içinden gelen duyguları, halka dönük değerlerle betimlemiştir. Türk resminde halk bilimsel geleneği yaşatan ve yansıtan ressamlarımız arasında yer alan Zaim; yerel ve yöresel öğeleri eserlerinde gündeme getirerek milli bir anlayışla eserlerini üretmiştir. Zaim, eserlerinde belirgin hale gelen yerel öğeleri kendine ait ifade diliyle aktararak kendi dönemi içerisinde aynı anlayışla eser üreten sanatçılar arasında rahatlıkla seçilmektedir. Öyle ki Türk resminde farklı gruplar içerisinde yer almasına karşın kendi tavrından ödün vermeyerek, grupların ortaya çıkış özelliklerinden, anlayışlarından bağımsız hareket etmiştir. Anadolu ve Anadolu insanına bağlılığını eserlerindeki ifade temsilleriyle göstermiştir.

Turgut Zaim Eserlerinde Görülen Yerel Öğeler

Çağdaş Türk resminin temsilcilerinden Zaim'in eserlerinde görülen ağırlıklı öğeler arasında, figüratif içerik, yerellik, nakış, motif, mimari ve folklorik öğeleri sayabiliriz. Sanatçının eserlerinde kullandığı çok renklilik, minyatürü animsatan özgün bir üslupla aktarılmıştır. Folklorik öğelerin lirik bir gerçekçilikle resmedildiği görülmektedir. Figürlerin kıyafetleri, resimlerde yer alan objelerde geleneksel motifler kullanılmıştır. Batı sanatının plastik akademik anlayışı ile yerel izleri bir arada buluşturan Zaim; Anadolu'ya ait oluşturduğu etnografik dokuyla Anadolu kültürünü naif bir anlayışla aktarmıştır. Gerçekçi üslupla yola çıkan Zaim, aktardığı sahnelerdeki figürleri kendi içsel ve lirik anlatımıyla yansıtmıştır. Plastik kaygıların ikinci planda kaldığı, yerellik çerçevesinde ifade edilen aktarımlarda Zaim'in figürleri ile oluşturduğu imgeleri masalsı bir içerikle izleyiciyle buluşturmuştur.

Görsel 1. Turgut Zaim, Ağaç Baskı, 34x25,5 cm.

Zaim'in eserinde izleyici, ön planda yer alan figürlerle karşılaşmaktadır. Kucağında bebeğini avutan yörük kadını; geleneksel kıyafetleri ve yörük kadınına özgü baş bağlama biçimiyle resmin ön düzleminde yer almaktadır. Gözlerin çekik yüzlerin yuvarlak olarak betimlendiği figürün kıyafetindeki bezemeler dikkat çekmektedir. Resmin arka düzleminde ise gündelik yaşamdan bir kesitle karşılaşılmaktadır. Eşeğiyle birlikte bir çocuk ve mimari bir yapı yer almaktadır. Çocuğu kucağında yer alan kadın figürü, bir yandan da çorap örmektedir. Üç boyutlu bir biçimde yer alan figür ve objeler stilize siyah-beyaz lekelerle vurgulanmıştır (Görsel 1).

Kendine özgü figür betimlemeleriyle dikkat çeken Zaim; Anadolu yörüklerinin yüz yapılarını kendine ait bir dille aktarmıştır. Çekik badem gözlü çocuklar

ve kadınlar Zaim resimlerinde bilinen portrelerdir. Geleneksel kıyafetleriyle gündelik yaşam sahneleri içerisinde betimlenen kadınlar ve çocuklar bir fotoğraf karesi gibi izleyiciye aktarılmıştır. Figürlerle birlikte eserlerinde manzaraya ve mekâna yer veren Zaim, figürlerin gündelik sahnelerini mimari yapılarla desteklemiştir. İki boyutlu gibi aktarılan figürler, rengin açıklık ve koyulukları artırılarak boyut kazanmışlardır.

Görsel 2. Turgut Zaim, Yörükler Köyü, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 117,5x99,5 cm.

Kıyafetlerdeki kıvrımlar ve mekândaki renk geçişleri üç boyutlu bir algı oluşmasını sağlamıştır. Geleneksel sofralar, kilimler ve başlıklar resimde net bir biçimde resmedilmiştir. Figürlerin bir kısmı bize dönük olarak resmedilirken, bir kısmı arkası dönük şekilde resmedilmiştir. Üç farklı düzlemde yer alan figürler gözden uzaklaştıkça daha da küçülmüştür. Bu teknik özellikle sanatçının iki boyutlu şematik olarak algılanan eserlerinde perspektif ilkeleri doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir. Anadolu köyleri ve yörük yaşamına dair kültürel kodları izleyiciye aktaran Zaim, Anadolu'nun temsilini figürleriyle ifade etmiştir. Sanatçının eserlerinde, mekânın ve mekândaki öğelerin bu ifade diline katkı sağladığı görülmektedir. Zaim'in eserlerinde yer alan kompozisyonlarda tercih edilen mekânlar açık havada yer alan mekânlardır. Açık alanlar, mimari ve doğal yapıya sahip yayla ve ovalardır (Görsel 2).

Bozkırın, Orta Anadolu insanının yaşamından kesitlerle birlikte belgesel niteliğinde eserler ortaya koyan Zaim, Anadolu yaşamına ait öğelerle ilgili de ipuçları içeren eserler üretmiştir. Anadolu insanının yaşam şekli, günlük alışkanlıkları, kullandıkları en temel eşyalar, araç-gereçler, hayvanları, geleneksel kıyafetleri ile sanatçının eserlerinde karşılaşılmaktadır. Eserlerde

folklorik öğeler ve mimari yapılar detaylarıyla birlikte resmedilmiştir. Hanay şu şekilde belirtmektedir:

Gerek seçmiş olduğu konularıyla, gerek bu konuları işleyiş tarzıyla yerel geleneksel bir çizgide giden Turgut Zaim seçtiği bu yoldaki konuları arasında en bilindik olanları; açık hava resimleri içinde Yörük ovalarını, dağ başlarını, yaylalarını, Ankara keçilerini, bozkırları ele alan, keman kaşlı güzel köylü kadınları, babayiğit görünümlü köylü erkekleri, sevimli çocuklarıdır ve bu resimlerde toplumcu romantizm etkilerinin görüldüğü söylenebilir (Hanay, 2009: 98).

Görsel 3. Turgut Zaim, *Anadolu Yaşamı*.

Eserlerini birkaç düzlemde oluşturan Zaim, figürlerini detaylı bir biçimde yansıtmıştır. Üç boyutlu bir biçimde resmedilen figürlerin kıyafetlerindeki renk geçişleri rahatlıkla izlenmektedir. Öte yandan ışık ve gölge ile biçimlendirilen kıyafetlerin üzerindeki nakış ve desenler tek tek aktarılmıştır. Desenlerin tek tek aktarıldığı gibi figürlerin yüzleri tek tonla belirtilerek daha şematize edilmiştir. Arka planda yer alan manzarada görülen evlerin de tüm detayları titizlikle verilmiştir. Her ne kadar gözden uzaklaşan evler daha küçük boyutta algılsansa da boyut olarak küçük olmalarına karşın tüm pencereler, taşlar detaylı bir biçimde aktarılmıştır. Mimari yapıyla birlikte izleyiciye dönük olan figürler Anadolu yaşamından bir kesit sunularak gösterilmiştir. Farklı yaşlardaki çocuk-

lar, beşikte yer alan bebekler ise sıcak ve samimi ifade dilini temsil eden öğelerdir. Yörenin doğal güzellikleriyle birlikte izlediğimiz figürler Zaim'in diğer eserlerinde olduğu gibi resmin ön düzleminde ana merkezinde yer almaktadır. Bir fotoğraf görünümüyle izleyiciye aktarılan eser, sanatçının diğer eserlerinde izlemiş olduğumuz gibi yerel öğeler içermektedir (Görsel 3).

Görsel 4. Turgut Zaim, *Yaylada Yörükler*.

“Anadolu Yaşamı” isimli eserde ikinci düzlemde izlediğimiz detaylı evler minyatürü animsaticı özellikler taşıırken, “Yaylada Yörükler” isimli eserde arka planda yer alan manzara da detaylıktan uzak bir biçimde birbirine geçen renklerle karşılaşılmaktadır. Resmin genel bütünlüğü içinde eriyen manzara ile öndeki figür topluluğu daha da öne çıkarak belirgin hale gelmiştir. “Yaylada Yörükler” isimli eserde yörük yaşamının en temel kaynağı olan keçiler yer almaktadır. Keçi figürleri de Zaim'in kadın figürleri gibi içselleştirilerek sanatçıya özgü resmedilmiştir. İnsan figürlerinde olduğu gibi hayvan figürlerinde de şematize bir anlatım dili kullanılmıştır. Ayrıca büyük beyaz lekelerle resmedilerek resmin sağ tarafında kompozisyonu dengelemiştir. Sanatçıya özgü olan bu anlatım dilinde kıyafetlerde tek renklilik dikkat çekmektedir. Anadolu'nun kadın figürü olarak Zaim figürleri her yerdedir. Kadın figürü, çocuklarına bakıp büyüten, hayvanlarıyla ilgilenen, örgü ören figür olarak yörük yaşamındaki rolüyle de dikkat çekmektedir. Eserlerinde kadın figürlerine başat figür olarak yer veren Zaim, yaşamın içinde etkin olarak yer alan figürleri yansıtarak onların yaşam içindeki rolüne de ayna tutmaktadır. Bu sebeple Zaim'in toplumcu gerçekçi anlayış içerisinde deneyimlerini ve izlenimlerini topluma aktardığı görülmektedir (Görsel 4).

Görsel 5. Turgut Zaim, Yün Eğiren Kadın.

Yörük yaşamının önemli unsurları ile ilgili ipuçları içeren eserlerde birçok eşyanın üretilmesi için dokumacılık önem arz etmektedir. Bu nedenle, yün eğiren figür temsilleri ile sanatçının eserlerinde sıkça karşılaşılmaktadır. Zaim'in "Yün Eğiren Kadın" isimli eserinde ön planda yer alan figürler resmin genel yüzeyine yayılarak resmedilmiştir. Kirmeniyile yün eğiren kadın figürü ise resmin büyük bir bölümünde izlenmektedir. Kalabalık figür topluluğunda kadınlarla birlikte, çocuk figürü ve hayvan figürünün yer aldığı kompozisyonda genel hareket ve renklerin bütünlüğü dengelenerek resmedilmiştir. Figürlerin önden ve profilden görünümüne yer verilen eserde, Zaim'in diğer eserlerinde görülen resmin ana merkezine konumlandırılmış figür topluluğu ile karşılaşılmaktadır. Yörük yaşamının en önemli öğelerinin yer aldığı eserlerde gündelik hayatın ipuçlarıyla karşılaşılmaktadır. Yaşamın içinde yer alan hayvan figürleri de sanatçının eserlerinin içinde yerlerini almışlardır. Yörük yaşamında beslenen hayvanların yünleriyle örülen kıyafetler, çok farklı kullanım ürünleri ve dokumalar üretilmiştir (Görsel 5).

Akan'ın da belirttiği gibi, "Yörük yaşama biçiminin vazgeçilmez unsuru olan göçler, eşyaların sağlıklı biçimde taşınması için gerekli dokuma eşyaların üretilmesini zorunlu kılmıştır. Bunlar arasında tahıl, giysi ve göç çuvalları, heybe ve torbalar, çullar, kolanlar ve deve donanımında yer alan diğer dokumalar yer almaktadır" (Akan, 2016: 47).

Bu nedenle Zaim eserlerinde gelenekselliğin izleri rahatlıkla izlenmektedir. Kıyafetlerde yer alan nakışlar, dokumacılıkla ilgili öğeler, yöreye özgü baş bağlama biçimleri ve figürlerin kıyafetlerini tamamlayan aksesuarlar eserlerde görülmektedir. Anadolu bozkır kültürü ve folklorik öğelerini yansıtan eserler, Zaim'i Türk Resmi içinde geleneksel bir konuma taşımıştır.

Görsel 6. Turgut Zaim, *Yaylada Yörükler*.

Zaim'in "Yaylada Yörükler" isimli eserinde ön düzlemde figürler, arka düzlemde ise manzaraya yer verilmiştir. Figürlerin yer aldığı mekân göçerlerin yaşadığı yayladır. Zaim'in gerçekçi bir üslupla aktardığı eserde, kalabalık bir figür topluluğu ile karşılaşmaktadır. Yöresel kıyafetler içerisinde resmedilmiş figürler aktif şekilde resmedilmiştir. Renklerde kullanılan çeşitlilik konu açısından hareketli resimdeki hareketi daha da arttırmıştır. Figürlerin fotoğraf gibi yansıtılması, karakteristik özellikleri Zaim resmini belirgin şekilde farklı kılmaktadır. Günlük işlerle meşgul olan figürler, açık havada yaylada temel faaliyetleri ile ilgilenmektedir. Kucağında çocuğuyla birlikte resmedilen figür ön tarafta iplik eğirmektedir. Ön tarafta izleyiciye yakın olarak resmedilmiş figürlerin arasında keçiler yer alırken, arka fonda figürlerle birlikte develer yer almaktadır. Ön düzlemde yer alan figürler gibi arka fonda yer alan figürler de hareketlidir. Yörük yaşamında temel öneme sahip olan keçiler de sembolik biçimde figürlerin arasında yer almaktadır. Yöresel giysiler, tahta kaşıklar, bakraç ve sofras eserlerde izlediğimiz diğer öğelerdir. Yörüklerin kullandığı temel eşyalar resmi daha geleneksel kılmaktadır (Görsel 6).

Görsel 7. Turgut Zaim, *Küçük Asya'dan Görüntü*, karton üzerine guvaj, 27 x 23 cm.

Zaim'in "Küçük Asya'dan Görüntü" adlı eserinde ön planda yer alan figürler izlenmektedir. Anadolu kadını resmin merkezinde çocuklarıyla birlikte bozkırda resmedilmiştir. Resmin arka fonunda yer alan yöreye ait mimari yapılar ayrıntıdan uzak olarak gösterilmiştir. Anadolu'da bozkırda ve tarlada yaşamsal faaliyetlerini sürdürürken resmedilen figür bir taraftan çocuklarıyla ilgilenmektedir. Eserde sol tarafta saklama ve depolama için yer alan küpler bulunmaktadır. Resmin sağ alt tarafında yer alan örtü ya da kilimdeki desenlerin ayrıntılı bir biçimde işlendiği görülmektedir. Açık, orta ve koyu renk değerleriyle biçimlendirilen eserde kumaş kıvrımları ve geçişler rengin tonalitesiyle ortaya çıkarılmıştır (Görsel 7). Kadın figürünün Anadolu içerisindeki yaşamını geleneksel bir biçimde aktaran Zaim, figürleri gerçekçi bir üslupla aktarmıştır. Ayrıca Anadolu'ya ait görünüm, manzara tasvirleri, kadın ve çocuk figürleriyle halk kültürüne ait öğeler birlikte aktarılmıştır.

Görsel 8. Turgut Zaim, *Köylü Kadın*, kağıt üzerine guvaj, 15,5x19 cm.

Zaim'in "Köylü Kadın" adlı eserinde figürden bir kesit alındığı görülmektedir. Köylü kadın figürü izleyiciye dönük olarak yöresel kıyafetleri ve baş bağlama biçimi ile aktarılmıştır. Yöresel kıyafeti içerisinde beyaz gömlek ve beyaz başörtüsü ile resmedilen figür geleneksel motifler ve renkler içeren çorap örmektedir. Figürün portresinde gözler daha belirgin olarak resmedilmiştir (Görsel 8). Anadolu kültürü, köy yaşamı ve göçerlerin yaşamlarını kendine özgü üslubuyla aktaran Zaim, Türk resminde yöresel anlatım diliyle, yaşamı ve çevresini izleyerek aktarmıştır. Yansıtmacı bir biçimde günlük yaşamla ilgili öğelere geleneksellik bağlamında dikkat çekmiştir. Coşkulu, hüzünlü ve yorgun bakışları yaşamın içindeki sahnelerle birlikte izleyiciye aktarmıştır.

Sonuç

Türk resim sanatı içerisinde 1930'lu yıllardan beri yöresel ve yerel etkilerin izlerini Türk ressamlarının eserlerinde görmek mümkündür. Farklı gruplarda ve sanatçı eserlerinde yerellik izlerinin sanata yansımalarını imge ve sembollerle eserlerde algılarız. Sanatçıların eserlerine etkisi olan geleneksel sanatlardan hat sanatı, halıcılık, dokumacılıkta motif veya desenlerin sanat eserlerinin içinde yer almasıyla halk yaşam biçimiyle sanatın içine dahil olmuştur. Halktan bağımsız bir sanat olamayacağı düşüncesiyle hareket edilerek, halkın sesleri, yaşamı, gelenekleri kültürel izleri sanat eserlerinde görünür kılınmıştır. Yaşamın içinden sahnelerde günlük hayat faaliyetlerinin yer aldığı eylemler Türk resmi içerisinde de farklı dönemlerde görülmektedir. Türk resminde 1960'lı yıllarda akım ya da grup etkilerinden çok bireysel eğilimler dikkat çekmektedir. Bireysel eğilimler içerisinde yöresel öğeleri kendi üslubuyla birlikte değerlendiren sanatçılarımız gözlemlerini motiflerle buluşturmuştur. Mehmet Pesen'in düğün alayları, orta oyunları, halk oyunları, Zaim'in yün eğiren kadınları, geleneksel sofraları, dokuma tezgâhındaki kadın figürleri, nakış ve yöresel motiflerin, müzik aletlerinin Anadolu kültürüyle yansıdığı Bedri Rahmi eserleri ve Orhan Peker'in "Torbalı Atlar" resim serisinde nakış ve kilim motifleri yer almaktadır.

Ulusal ve yerel temalı sanat anlayışıyla yola çıkan Zaim, folklorik öğeleri eserlerinde resimsel öğelerle sentezleyerek yansıtmıştır. Geleneksel birçok öğeye eserlerinde yer veren Zaim, Anadolu kültürü ve yaşam biçimi hakkında aktarımlarda bulunur. Yörüklerin Anadolu'daki yaşantısı, hayvanları ve kullandığı eşyalarına yer veren Zaim'in gözlemci bir üslupla figürlerin geleneksel kıyafetlerine, baş bağlama biçimlerine, kıyafetlerdeki desen ve motiflere eserlerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Hamur yoğuran, yün eğiren, çorap ören, dokuma tezgâhında yer alan kadın figürü yörük yaşamında her yerdedir. Yöresel kıyafetlerdeki detaylar, nakış ve işlemler, halı, kilimlerde yer alan sembolik motifler eserlerin içerisinde görülmektedir. Dokuma tezgâhında

yer alan kadın figürleri, keçileri otlatan figürler ve çocuklar bozkır yaşantısı içerisinde resmedilir.

Akademi temelli sanat anlayışı ile yerel temayı bir araya getiren Zaim'in eserlerinde kendine ait bir kimlik ve sanat söylemi geliştirdiği gözlenmiştir. Zaim'in eserlerindeki mitleşmiş öğeler, masalsi bir aurada resmedilmiştir. Yörük yaşamının sinyalleri sanatçının eserlerinde izlenilmektedir. Eserlerde yer alan simgelerle yörüklerin yaşamı hakkında bilgi edinmek mümkündür. Yörüklere ait yaşam geleneği gündelik sahnelerle resmedilmiştir. Sanatçının eserlerinde yörüklerin zorlu yaşam koşulları göçme eylemleri ve hayat gelenekleri farklı kompozisyon kesitleriyle buluşmuştur. Zaim Türk resmi içerisinde özgür ifade diliyle geleneksel yaşamı aktarmıştır. Figürlerin kıyafetlerinde görülen motifler geleneksel sanatlarımızdan izler taşır. Yörük yaşamına ait izler, hayvanlar, motifler, giysiler, çorap ve baş bağlama biçimleri sanatçının eserlerinde gözlemlenir.

Yerel ve geleneksel öğeleri belirgin bir biçimde vurgulayan Zaim'in eserlerinde minyatür havası izlenmekle birlikte, eserlerin minyatürden ayrıldığı nokta renk anlayışındaki geçişlerdir. Şematize ve yüzeyselleşmiş figüratif ifade dili, iki boyutluluktan renklerin açık-koyu değerlerinin biçimlendirilmesiyle sınırlıdır. Sanatçının eserlerinde minyatür etkisi oluşturan eserlerinde geometriye yakın şematik figürlerinden dolayı minyatür etkisi oluşmaktadır. Resimlerdeki plastik öğeler, perspektif ilkeleri ikinci plandadır. Birliktelik içeren renk grupları eserlerin tamamında tonaliteyle aktarılmıştır. Anadolu'yu ve Anadolu'nun kültürünü yakından gözlemleyerek bu gözlemlerini eserlerine aktaran sanatçı, birebir tespitlerde bulunmuş, folklorik öğeleri resmetmiştir. Zaim'in eserlerinde figürler, figür portreleri ya da mekânda yer alan objelerden hiçbiri diğerinin önüne geçmez. Her bir resimsel öğe ana resmin taşıyıcı unsuru olarak resme eşit derecede hizmet eder. Mistik, masalsi ve sadeleşmiş mekânlarda figür ve objeler zemin yüzeyinden ayrılarak ortaya çıkmaktadır. Geleneksel mekân anlayışları, açık havada yer alan figürler yeşil ve dağlık alanlarda resmedilmiştir. Anadolu'nun yeşili, keçileri ve kırları dış mekân resmi olarak izleyiciye aktarılmıştır. Sanatçı, resminin kaynağını Avrupa sanatı akımlarından değil, Anadolu'da halk sanatında bulmuştur. Sanatçının eserlerinde el yapımı beşiklerin, çorapların, tahta kaşıkların, nakışların ve halk sanatının izlerinin geleneksel mekânlarda resmedildiği tespit edilmiştir. Zaim'in eserlerinde yörük yaşamındaki figürler, çocuklar, keçiler ve sıparlar, bakraçlar, kirmenler karşılaştığımız öğeler arasındadır. Yerellik ve yöresellik kavramlarının vurgulandığı eserler Türk resim sanatında ulusal anlayışın pekiştirilmesinde rol almıştır. Turgut Zaim eserleri aracılığıyla Anadolu insanı ile bağ kurmayı başarmıştır. Zaim'in eserlerinde Anadolu yaşamını, Anadolu yaşamındaki sahneleri betimlerken kendine özgü bir sanat anlayışıyla biçimlendirdiği ve folklorik öğelerle ilişkilendirdiği sonu-

cuna varılmıştır. Eserlerinde Türk Kültürüne ait geleneksel öğelere yer veren Turgut Zaim, yakalamış olduğu değerler ile Türk resim sanatı tarihi açısından milli bir rol üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

Akan, M. (2016). "Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği", Kalemîşi Dergisi, Cilt 4, Sayı 7. <https://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1452601600.pdf>.

Akengin, G., Aypek Arslan, A. (2017). "Türk Resim Sanatı ve Gelenek", International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, Cilt: 2, Sayı: 3, Kasım - Aralık , 51-58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/417607>

Arıcı, B. (2006). "Resim Sanatında Geleneksel Temaların Etkisi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com, ISSN:1304-0278, Güz - C.5, S.18, 82-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69917>

Çeken, B. (2004). "Resim Sanatında Halkbilimsel Öğelerden Yararlanma", Milli Folklor, Sayı:64, https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/birsen_cken_resim_sanati_halkbilimsel_ogeler.pdf

Eyüboğlu, B. (2012). Resme Başlarken. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Genç, M. A. (2015). "Batı Tarzı Türk Resmine, Geleneksel Sanatların ve Folklorik Öğelerin Yansıması", Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 19, 149-161.

Giray, K. (t.y.). Ziraat Bankası Koleksiyonu, Cilt 2, Ankara: Ziraat Bankası Sanat Koleksiyonu.

Hanay, A. (2009). 1930 Sonrası Türk Resminde Köylü Teması, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Karaoğlu, A. (2014). "Folklorik Unsurların Resme Yansıması ve Yaşatılması Bağlamında Bazı Düşünceler", Millî Folklor, Yıl 26, Sayı 104. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=104&Sayfa=96>

Kesova, G. (2019). Çağdaş Türk Resim Sanatı'nda Geleneksel İzler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özsezgin, K. (1999). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Resmi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sağlam, M. (2008). Contemporary Turkish Painting. From the Art Collection of the Central

Bank of the Republic of Turkey. Central Bank of the Republic of Turkey & Board of Governors of the Federal Reserve System.

Tansuğ, S. (2003). Çağdaş Türk Sanatı. 6. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yasa Yaman, Z. (Ed.). Ankara Resim ve Heykel Müzesi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://arhm.ktb.gov.tr/repo/uploads/Catalog/26122020014532-bfa6f935-e4ea-496d-81af-20f799b8993e.pdf>

Yazkaç, P. (2018). "Turgut Zaim' in Resimlerinde; Anadolu Folklorü ve Yörük Yaşamı Üzerine Bir Değerlendirme", İdil Sanat ve Dil Dergisi, cilt / volume 7, sayı / issue 48. Erişim: 20 Mayıs 2023. <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1531527586.pdf>

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1: <https://www.kassanat.com/urun/3413800/turgut-zaim-imzasiz-34x25-5cm-agac-baski-çerçevesiz> (Erişim Tarihi: 24.08.2023).

Görsel 2: <https://arhm.ktb.gov.tr/repo/uploads/Catalog/26122020014532-bfa6f935-e4ea-496d-81af-20f799b8993e.pdf> (Erişim Tarihi: 18.08.2023).

Görsel 3: <http://www.leblebitozu.com/turgut-zaimin-eserleri-ve-hayati/> Erişim Tarihi: 18.08.2023

Görsel 4: <http://www.leblebitozu.com/turgut-zaimin-eserleri-ve-hayati/> Erişim Tarihi: 18.08.2023

Görsel 5: <http://www.leblebitozu.com/turgut-zaimin-eserleri-ve-hayati/> Erişim Tarihi: 18.08.2023

Görsel 6: <https://sanattarihiplatformu.com/yoresel-turk-resminin-kurucusu-turgut-zaim444.html> Erişim Tarihi: 18.08.2023

Görsel 7: https://www.artnet.com/artists/turgut-zaim/view-from-asia-minor-CiAKyH2ilacaf5ICav2_-g2 (Erişim Tarihi: 07.12.2023).

Görsel 8: <https://www.artnet.com/artists/turgut-zaim/peasant-woman-Q4Z43CeIvLiC59uRuYfbw2> (Erişim Tarihi: 07.12.2023).